

På onsdagen* blir upplandslagen 650 år. Det var den 2 januari 1296, som konung Birger Magnusson, Magnus Ladulås' son, stadfäste verket, som av lagman Birger Pettersson till Finsta, heliga Birgittas fader, kodifierades med bistånd av en tolvmanannämnd från de tre uppländska folklanden. Upplandslagen är den äldsta av konung stadfästa lagboken i vårt land.

Det var jänvintern 1924, då kung Bore klätt det svenska havsbandet i sitt pansar så långt ögat kunde nå och dragit väldiga smältlock över inlandet. I de sydliga delarna, då ännu relativt okända med följderna av en sådan arktisk hemsökelse, bröt trafiken samman. Lokens krafter sinade inför de hårdfrusna snömassorna och ute till havs låg i rader skrov efter skrov av fartyg, i veckor väntande på isbrytarhjälp.

Isgruvningen sände rätttidigt dånande sprängskott in mot kusten och när en block sol lät sina värmefattiga strålar glänsa över allt det vita fann man ofta, att landskapet utanför öarna och grynnorna fullkomligt förvandlats sedan kvällen. Än låg isen uppskivad i väldiga block till flera meters höjd, än hade bildats majka böljande åsar, bakom vilka mastspiror och ringlande rök varslade om liv omhörde i stillheten.

Var vintern besvärlig ur många avseenden var den i alla fall något av ett paradiset för ungdomen. Den meterjocka isen över farlederna möjliggjorde kilometerlånga utfärdar till havs där kvastprickar, lys- och klockbojor ingående besiktigades och kaffemuggar och ett annat cigarettpaket vandrade över relingarna till blåfrusna med pigögda skolpojkspatruller.

Fantasin spelade och man var Nansen och Shackleton på upptäcktsfärd mellan isryggarna. Fuga känsla skänktes åt all föräldrabesvär för djupa råkar och bultelgrön nattis över brotten i inseglingssömmen, där en och annan maskinstark färgare trots allt förmått kampa sig fram.

Vraket på ett rev över tre kilometer från kusten hade aldrig någon vinter "i mannaminne" kunnat nå till fots. Av skonaren, som mött sitt öde en höstnatt för ett tiotal år sedan, återstod en del av skrovet, vars spant som revbenen på ett förhöriskt fjättdjur välvde sig upp från kälans ryggrad. När man sommardag halkats haveristen i båt fräste ständigt en vit skumrand kring revet och omöjliggjorde all bording. Men nu när vintern lagt sin landgång ända fram och skummet stelnat i fantastiska ornament på de tjära- och gista sidorna blev frestelsen att ta sig ditut alltför stark.

Nyårsafton samlades expeditionen, fyra sextonårspojkar med läroverksamhetsorn utbytt mot färdskinnsmössor och en utrustning, där varken isdubbar eller livlinor saknades. Det enda av vikt som inte medfördes var föräldrarnas tillstånd, men det gjorde inte så mycket ty färden startades så tidig som klockan två på dagen och man skulle vara tillbaka i god tid innan det blev för mörkt. Allt onligt mycket förnuftig skolgrabbberäkning.

Januariolen glittrade i miljon kristaller från talkrissen, det brakade och klirrade som gick

måste alltid ha ett tjockflak under fötterna för alla eventualiteter.

Vinterdagen är föräldiskt kort och då vraket äntligen nåts vid fyratiden började det skymma över sundet.

Men, nu var man framme. Ficklampor fanns och ännu en stund skulle dagarna dröja över äventyret. Vägen tillbaka var inte så konstig, isen hade buxat överallt. Det gällde bara att hålla ihop och vara försiktiga. Med livlinans hjälp antrades babords läring och inom kort stod alla flämtande på det slutande och nedsläpade däck.

AV SVEN WINTZER

man på drivhusruiter. Den första kilometern ut var det föga risk för genomtrampning, allt var bottnat. En cigarett vandrade laget runt i sälskap med en termos och känslan av att vara på verklig upptäcktsfärd steg till svindlande höjd. — Vilken bragd att tala om när pluggat åter började! Att ha gått över rännan ut till vraket.

Isen mörknade här och där och den gröna tonen varslade om att man närmade sig djupen. Livlinan kom fram och i glädd gick färden vidare medan andedräkten stod som ett inma ur pojkmannarna. Skellet därute antog allt större dimensioner och spanten och stumpan av bogsprödet höjde sig redan över horisontanden. En säregen mystik vilar över skeppsvrak, stunt täljer de om människors kamp för livet i rykande storm, om död och djup.

Det knakade betänkligt i den sega saltisen, då rännan nätt. Mellan de tjocka flaken, som splittrats under isbrytartygden för några dagar sedan, fanns missäntligt blågröna ytor av jämn fin is av opålitlig tjocklek. Där under var fyrty meters vatten, vilket ynglingarna noggrant gjort sig underrättade om av den alltid uppmärksamt avvisande mästelosen. Takt i framrykning- en fick minskas, någon i kedjan

takt med skymningen. Nej, inte dög det att vara harbjärtad. Besjket fick avkortas det var klart. Dessförinnan skulle åtminstone den medförda chokladen och visnebröden förtäras nere i kajutan, där man alltid kunde få igång en brasa. Ficklamporna glittrade fast i skepparens illa medfarna hytt, där fortfarande några söndertrutta sjökort, en smuga och en gammal kaffepanna vittnade om att människor där haft sin tillvaro. Brasan blev fiasio, allt brämbart var genomkylt och ishelagt så att inte ens en helstund tändsticket förmodade locka fram några lågor. Två ficklampor dog ut och kglöma

land, allt hårdare knallar från skruvisen, mörka okända djup under glansen. Nyårsafton, klockan var sex, tanken på föräldrarnas oro gnagde och sved och havskölden rev genom sweaters och kavajer.

Förtyvnan ger mod. De måste nå land igen. Den skadade pojken måste ha hjälp, han riskerade livet i den här kölden. Med valna händer lyckades kamraterna bända loss ett par slantar, en kavaj fick offras för att det skulle bli en bär av det hela. Slanorna trädades genom ärmarna och sedan knapparna knäpptes hade man en provisorisk bästol, där den ska-

Det var under den stränga isvintern 1924. Ett lag ungdomar beslöt göra en färd ut över isvidderna till ett gammalt vrak — man kan ju aldrig veta vad som kan gömma sig i ett gammalt skeppsvrak. Äventyret hägrade för deras unga fantasi. Det kunde dock ha fått ett tragiskt slut, om inte ödet kommit dem till undsättning i en stälkall isbrytares skepnad.

från de två andra lyste spökligt på fyra bleka ansikten, som tätt tillsammans tuggade bröd och svalde choklad. Då och då hördes en knall ute från isen och knir-kandet och knakandet från det gamla skrovet inandanden antog i mörkningen skrämmande styrka. Pojkarnas nerver svek. I halv flykt tog de sig upp ur kajutan, kamade nedför däck och tog i tur och ordning tvåmetersshoppet ned på isen. Tre gånger lyckades det, men så var olyckan framme. Siste man halkade vid nedslaget, kände en brännande smärta i öna benet och låg hjälplös på isen. Brutet ben, tre kilometer till

dade fick halvgång med det brutna benet dlingande mot isen. Två bar medan en gick före och lyste med ficklamporna. Äventyrets gyllne skimmer var borta, här var det äventyrets hårda verklighet, här gällde det livet.

Meter för meter trevade pojkarna sig fram. Mörkret pressade sig obarmhärtigt på dem, kylan svepte genom tyget och den burne kamraten jämrade och vred sig i sin obekväma ställning.

Det var som en mardröm. De tättande knallarna varslade om att isen var i rörelse och den koncentrerade tyngden kom den att knaka betänkligare för varje steg. Från land tonade svagt klockklang ut till dem och vänligt men avlägset blinkande ljus skymtade mellan de mörka isvallarna. Tankar virvlade genom pojkarnas hjärnor: vad tänkte föräldrarna, skulle de lyckas nå land, värme, ljus och hem, skulle kamraten klara sig. Nyårsafton...

Efter en timmes vandring hade de endast lyckats tillryggelägga några hundratals meter. Då ljud plöteligt långt avlägset ett jämt dunder som då vedklampar eller kol vräkes ned i en källare.

Gick isen upp var de sålda. Endast en ficklampa återstod. Dänet tilltog för varje minut i styrka. Pojkarna skälv i varje lem av rädsla och köld och stirrade med vindpinade ögon förgäves ut i mörkret. Snart hördes tydligt brus av vatten och knarrak, pang — en väldig räk slog upp en tiotal meter framför dem. Isen darade och sjöng, lampskenet avslöjade långa vita sielesacklinjer i ytan runt om dem. Benningarna försann. Springande, snubblande vände de tillbaka mot vraket. All försiktighet var glömd och fy-

ra hjärtan lullade som fång-järnshammare i ångest för livet.

Dänet hade nått en bedövande styrka, men genom staccato-mål-larna kom nu en jämn underton av en arbetande maskin. Isbrytaren... Lanternornas röda och gröna sken gled fram ur mörkret, därefter den långa raden av upp-lysa ventiler. Det mörka tunga skrovet arbetade sig allt närmare, den tunnare isen brast som glas under den svängda stäven och de gamla flaken kantrade och välte i bogvattnet.

På femtio meters håll passerade fartyget med sina två starka strålkastare spelade för över på det arktiska landskapet, som antog groteska formationer i ljusfloden.

Efter några minuters lamslagen tystnad bröt hjälpropen fram med förtyvans styrka ur pojkarnas struper. Förgäves sökte de över-rästa isdänet som förtog alla andra ljud. Fartyget hade redan vänt akterspeglarna åt dem, då plötsligt en ljuskaskod sköt ut över isen i riktning mot dem. Strålkastaren sopade i långa svep över isfältet och så stannade kglan på den lilla gruppen.

Maskindunket avtog, isbrytaren dejade bi. Rop och oväsen, gaisel av taljor, klirr från maskintelegrafon trängde svagt genom de utmattade och vettsskrända pojkarnas medvetande. Ärtag och rister kommo allt närmare, de anropades från livbåten, som stannade vid isranden och så kom folk springande över isen.

Försiktigt bars den skadade till livbåten och sveptes i tjocka ka-

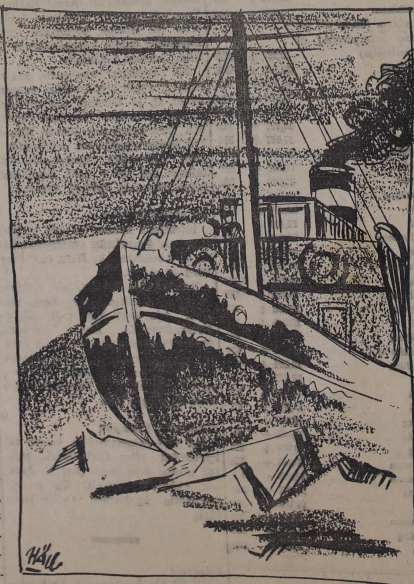

Äventyrets gyllne skimmer var borta...

vajer. Inom några minuter var man vid fartygssidan under de utsvängda däckverken och livbåten vinschades sakta upp.

Äventyret var slut. I grunrum-mets värme och ljus, i behaglig närhet av en tänd gran vaknade pojkarnas livsandar, skrjeken började avtaga och så småningom kunde de börja redogöra för sitt tilltag för befälhavare och förste styrman. Förmåningsord ligger inte för sjöfolk, pojkarna hade fått sin läxa och det var föräldrarnas sak att sköta resten. När kyrkklockorna ringde in det nya året angjorde isbrytaren kajen och den arktiska vrakexpeditionen fördes till lasarett och hem. Något skryt om nyårsaftonens bragd blev det aldrig. Den hade för alltid ristat allvarets ord i fyra unga sinnen.

(Copyright Text & Bilder)

Strålkastaren sopade i långa svep över isfältet.

